

ШЫН

Совет Эвилелиннн Коммунисттик партиязыныя
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советинин органы

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

- С. Сарыг-оол.—Колхоз суурунда (2—3 арынар).
- Литература булуду (3 ары).
- Инди-Кыдатта тайбыны катал тургузар дугайында даштыкы херектер министрлеринин Женева чөвүлел хуралына 1954 чылдын май 14-те В. М. Молотовтун медеглели (3—4 арынар).

- Даштыкы херектер министрлеринин Женева чөвүлел хуралы (4 ары).
- Совет балет артистеринин Парижте үнүп чорутканы (4 ары).
- Франциянын ажылчы чоннарынн Женевада барган төлээлери Инди-Кыдатка тайбыны катал тургузарын негеп турар (4 ары).

Колхозтарда партия организацияларының ажылын бедик деңгелче

СЭКП ТК-нин сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарынн төөгүлүг шиптирлерин амыдыралга боттандырбышаан, улус ажил-агыл-ынын бүгү адырларына совет улус чаа-чаа чедишкенин чедиң ап турар. Ооң-биле холбаштыр колхозтарда партия организацияларының ролу улам бедээн.

Партия эге организациялары — партияның үндезин бодур. Олар партиянын удуртучу органнары-биле ажилчы массаларны харылаштырып турар. СЭКП Уставы болза, колхозтун ажылынн байданын дугайында партия организациянын ролун болгаш ооң харысалгазын сөдидер төлөздө, колхозтун ажил-агын чорудулгазын контролдаар эргени аңаа тывыскаан. Ол чорук колхозтун экономиказынн ооң ажил-чорудулгазынн иштинче ханызы-биле кирерин партия организациязынга хүлээдиң турар.

Партия эге организациязы бодун долгандыр партия кежигүнү эвес калбак активти сырый каттыштырып, аңаа дайнып алгаш, колхозтун ажил-агынын партияни удуртулганы хандырып шыдаар ужурут. Партия организациязы колхозтун баштаар черинн ажилын холгаарлай бербени, а харын ону дамчыштыр ажалды хөдөдирерин, аңаа хүн-бүрү дузаларын, ооң авторитетин сөдидерин чедиң амыр ужурут.

Партияни политикага болгаш партияни организацияга ажалды екижиңдиң улуг болгаш хей адырлыг колхозтун өдүрүлгени бүгү талазы-биле хөгжүдери дээш боттарының удуртук болгаш организацияны ролун көргүзүп турар партия организациялары областтың колхозтарында эвээш эвес. Чаа-Хөл районун Молотов атты колхозунун партия эге организациязынын (секретары эш М. Шаравин) маңаа чижек кылдыр көргүзүп болур. Ол болза, районун колхозтарында эң улуг парторганизацияларының бирээни. Партия организациязы артыл ажил-агынын өйү келген айтырыгларын үргүчү чугаалайып, партияның болгаш чазактын шиптирлерин коммунистерниң канчаар күссөдип турарын контролдап турганынн түнелинде бо чылдын чакы тарылгазын хуусаада дооскан. Колхоз эртен чылын туду планын ажыр күссөткен, амгы үедэ тудуг ажилы база чедишкенин чоруп турар. Тудуг материалдары четчир кылдыр белектетинген, бо чылын чурталганын 24 бажыннары, урурлар язсын, малдын чангыс хевирлиг үш жакалары туттунар. Колхоз малдын чаш төдүн чидирит чокка камгалап ап турар.

Салдыгын сорулгаларын күссөдиринн колхозчуларынн бүгү күште-рин мобилизаставышаан, коммунистер боттарының авангардчы ролун көргүзүп келгенер. Чылгычы эш Доржу 60 бенин кулуун, эш Чымбалдай 58 бенин кулуун, кадарчы эш Ойбаа 173 өшкүдөн 185 анянын бүрүн камгалап алганнар. Партия организациязы тудуг бригаданыңче кол кичээнгени салып, ында 11 коммунистерин, 23 комсомолчуларын быжылган. Коммунистерин шуптузунда партияни даалгалар бар. Оларның күссөдөдөн контролдап турар. Бригадаларда агитаст-массалыг ажалдар багай эвес тургустунган, агит-хуудустар, көргүзүп самбарлары үргүчү үнүп турар. Партия бөлүктөрүн мал-ажылынн фермазында, тудулгун, «хуавуң», ногааны бригадаларында тургускулаан болгаш оларның ажилына удуртулганы екижиткен.

Колхозтарда партия эге организацияларының ажилына практиктиг дузаламчыны көргүзөр талазы-биле СЭКП райкомнарынн ажилында ам-даа улуг четпестер бар. СЭКП-нин Сүт-Хөл райком колхозтарда партия организацияларына удуртулганы екижидерин чедиң албаан. Сталин аттыг колхозтун партия эге организациязы (секретары эш Давва) артельдин баштаар черинн ажилына удуртулганы болгаш негелдени кошкак тургускан. Колхоз бүүдүрүлгезинде күш-ажылды сагылга-чурумун кошкаткан. Партия эге организациязынын секретары эш Давва фермаларга, бригадаларга барбайн турар. Амыдыралды билбейн тура, ажил-агыны удуртуу берге дээрн черле билдингир.

Партия райкомнарынн сорулганы—колхозтарынн партия организацияларынын ажилына удуртулганы болгаш күссөдөдөн хыналдазын бүгү хемчеглер-биле күштөдирери болур.

Дүжүттү бедидеринн, малдын баш санын өстүреринн болгаш ооң продуктулуун көвүдөдиринн, күш-ажылды бүүдүрүлгүнн бедидеринн бүгү-ле бар аргаларын шыны-биле ажил-агынын айтырыгларын колхозтун партия эге организациязынн онза кичээнгей салыр чүүлү болур. Парторганизациялар социалистиг чарышты калбартып, чарышты хүн-бүрү удуртур ужурут.

Партия организациязы болза, колхозчуларга партияның болгаш чазактын шиптирлерин үргүчү тайылбырлаар, колхозту организастаар, ажил-агы талазы-биле быжылгаар болгаш артельдин хей-нирти өңүзүн көвүдөдир дээш демиселче массаларын хүн-бүрү мобилизастаар, оларнын медедериң чорунн доктаамал бедидер хүлээтелгил.

Коммунистер колхозчу массаларынн организастык болгаш кижиздикчилери болур. Оларның күжү колхоз бүүдүрүлгезинн шиптирлиг участоктарына—бригадаларга, фермаларга таарыштыр тургустунган турары чугула. Ол болза, партияның көздө райкомнарынн, эге организацияларынын идегелдиң дайныр күжү болур. Колхоз бүүдүрүлгезинн участоктарында партия бөлүктөрүнн быжылгаар болгаш оларнын удуртур ажил чамдык районнарда ам-даа екижиңзин фактыларга моон сонгаар канчап-даа эптежиң болбас.

Эки удуртучулар ажалдынн эки түнелин чедиң ап турар дээрзин бунда-ла утуп болбас. Ычангаш СЭКП райкомнары колхозтарынн партия организацияларынын секретарыларын шыныр база кижиздер ажалды үндезини-биле екижидер херек. Колхозтарынн партия организацияларынын секретары бургузу организастаа ажилга дуржулгалыг, көдээ ажил-агынын айтырыгларын билген турары чугула.

СЭКП райкомнары эге организацияларга дайнып ажалдар ужурут. Ычангаш эге организациялар секретарыларынн семинарларын чорудар, аңаа оларның ажилынын дуржулгаларын солустурар хемчеглерин чорудар херек. Партия райкомнарынн секретарыларын, ылангыя МТС талазы-биле бөлүктөр колхозтарынн партия организацияларына үргүчү барып, оларнын ажилына практиктиг дузаламчыны доктаамал көргүзөр, эге организациялар секретарыларын шүүмчүлөдич болгаш бот-шүүмчүлөдич байдалга, четпестерин илердир болгаш чогуур үенди узуктаарына өвөдир хүлээтели. Чүгле ыңчаарда ажалдын нирти чедишкенинн өзер, көдээ ажил-агы айтырыгларын чедишкенин шиптирлээринн колхозтарда партия организациялары боттарынын ролун бедидип шыдаар.

Чаа көвүрүг кылдыгын

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Бо чылдын март айда эгелээн Тестин улуг көвүрүгүн туду Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн байырлалын таварыштыр доозулган. Ооң калбаа 60 метр, көвүрүгүнн алаанда 6 бажы-адагаштарын туткаш, иштинде 350 ажыг кубометр дашты тырып быжылган. Көвүрүгүнн ооргазын майынн 20-де тургузупкан.

Эрзинин «Чаа орук», «Кызыл сылдыс» болгаш «Коммунисттик орук» колхозтарынн колхозчуларынын эгелекчи саналын ёзуугар көвүрүлүп үнгөн ол улусчу тудугта бо аразында хүн санында ортумаг-биле

Украинаның Россия-биле катал каттышканының үш чүс чылын бүгү чурт демдегеп турар

УССР-нин Крым областа. «Ливадия» деп санаторий. СЭТА-нын прессклишези.

Армян чогаалчыларынн салышкыны

ЕРЕВАН. Армениянын чогаалчылары Совет Украиннага, ахы-дүңма украин улуска эвээш эвес чогаалдарын алдар болдурган. Оларның эки екилери Армениянын курунеңином үндүрер парламга черинн Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн алдар кылдыр үндүрер «Ахы-дүңмалышкы чорук» деп аттыг чынылда кирген. Ында 50 ажыг чогаалдар парламгаан. Оларнын аразында алдар-сурагылы армян шүлүкчүлөр С. Капутинянын, Б. Эмининн, Н. Зарянын, Г. Сарьянын, О. Ширазтын шүлүктөрү, Р. Кочарнын, С. Ханзаянын болгаш өскелеринн-даа проза чогаалдары бар.

Алдар-сурагылы украин чогаалчы Н. Рыбактын «Переяслав Радзы» деп романын армян дылга парлап үндүргөн чорук республиканын культуруг амыдыралына төөгүлүг болушкун болган. (СЭТА).

Узбекистаннын күрүнн университединде

САМАРКАНД. Узбекик Алишер Навои аттыг күрүнн университетинде Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн алдар болдурган номчуучулар конференциязы болуп эртен. Н. Рыбактын «Переяслав Радзы» деп номун аңаа чугаалашкан.

Совет Украинаның экономиказынн колхоз культуразынын дугайында лекцияларынн бөлүүнүч номчулганын университеттинн студентилер лекторийинге номчуп дооскан. Библиотекада «Улустарынн найыралы» деп делгелени организастаан. Төөгүлүг болушкунга белектелдин хүнеринде Украинага алдар болдурган элээн хей эртем ажалдары парламга үнгөн. Университеттин филология салбырына студентилеринн Украина дугайында шүлүктөрүн парлаан сеткүүдү үндүргөн. (СЭТА).

Амгы час бистин көдээ ажил-агы артелининн колхозчуларына онза өөрүшкүлүг час болуп турар.

Бүгү совет улус-биле кады бис Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылын демделеп турар бис. Бүгү улустун байырлалына белектелдин хүнеринде бистин колхозту Бүгү-эвилелиннн көдээ ажил-агы делгелезинин кандидаттына бадылаан дээр дугайын билген бис.

Социалистиг хоовларынн ажилчиликтеринн чедишкенинн бүгү улусчу көрүлгезинге болуштуң дээр төлээлекчиликтеринн чорудар бис. А бо хүндүлүг эргени чедиң алган кижилер бисте хей.

Көдээ ажил-агы артелинде хей адырларынн ниитинн ажил-агыни чедишкенинн хөгжүп турар. Эртен чылын бүгү тарылга шөддеринн гектар бүрүзүндө 20,4 центнер тарааны болгаш 347,3 центнер чигир сөкелзын ажаап алган бис. Көдээ ажил-агы артелининн продуктулуг малынын баш саны дыка хей, сайырангай ногаа, сад, торгу, балык ажил-агыны база бар. Колхоз чыл келген тудум-на чуртка тараа-ногаа, эът, чат, сүт, дүк чүүдлерин улам-на хей-биле берип турар. Бисте чамдык дузалаар бүүдүрүлгелер, саржаг хайыдырар чер, крупа соктаар машина, дээрбе, пилорама, мастерскаялар болгаш узаныр черлер бар. Ногааларын болгаш фруктуларын болбаазырадып ажалдарын чорудуп турар.

Нитинин ажил-агынын чө

Москванын районнарында байырлыг хуралдар

Украинаның Россия-биле катал каттышканынн үш чүс чылынн алдар болдурган партия болгаш хей-нирти организацияларынын төлээлекчилери-биле ажилчы чоннар депутаттарынын районнар Советтеринин байырлыг хуралдары Москвада эртип турар.

Эртемденнер бажынга ажилчы чоннар депутаттарынын Фрунзенский район Советинин хуралы болган. Чогаалчы Л. Никулин аңаа илеткел кылган.

Коминтеревский районга болган байырлыг хуралга бүгү улустун байырлыг—Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн дугайында илеткелди ажилчы чоннар депутаттарынын Москва хоорай Советинин куусомунун секретары Б. Родионов кылган, а Киевский районга — төөгү эртемдеринн доктору А. Новосельский илеткел кылган.

Пролетарский районун мун ажыг ажилчы чоннары байырлыг хуралга Сталин аттыг автозаводтун Культура ордузунга чыгылганнар. СЭКП МКХ-нын килдис эргелекчи В. Котлярова аңаа илеткел кылган.

Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн алдар болдурган байырлыг хуралдар — Дзержинский, Сокольниковский, Московский, Ленинградский, Первомайский, Красногвардейский районнарга база болулаан. (СЭТА).

Делгелгелер ажытыгын

ТАЛИН. Эстониянын хоорайларында болгаш суурларында Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн тураскааткан 1000 хире ном, чурук көргүзүлүг делгелгелер ажытыгын. Ында Украин улустун совет улустарынн ахы-дүңма өг-бүлезинге чедишкенинн илердип турар хей санын материалдар көргүстүнгөн. Т. Шевченко-нук, М. Коцюбинскийнин, И. Франконун, Леса Украинанын, амгы украин чогаалчыларынн эстон дылда ошудуртуган чогаалдары, а ол ышкаш эстон чогаалчыларынн болгаш шүлүкчүлөрүнн украин дылда ошудуртуган чогаалдары делгетинген.

Эстон ССР-инн эртемнер Академиязынын Тартуда литература музейинде ажытыгынн делгеленинн экспонаттарынын аразында 1869 чылдын июнь 5-те үнгөн «Эсти постимес» деп солунунн литературалыг калсырлыгы улуг сонугарыч болуп турар. Ында украин херээжинн чогаалчы М. Вовчоктун «Казачка» деп рассказынн эстон литературалык классия херээжинн шүлүкчү Л. Койдуланын ошудурганы-биле бир-ле дугаар парлаан болган. (СЭТА).

Байырлалга алдар кылдыр

Бай-Тайга районунн культуру Бажынныг бот-тывынн уран-чүүл коллективин Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чыл байырлалына алдар кылдыр улуг концертти белектээн.

Концерттин программасында орус, тыва аныктар бөлүүнү каттышкан ниити ыры болгаш украин, тыва национал танецтер база тус-тус ырлар киргилээн. Оларнын иштинде сөзү С. Сарыг-оолдун, музыказы Анай-оолдун «Аныктарынн маршы» болгаш сөзү С. Михалковтун, музыказы Мураделдинин «Партия бистин удуртучу» деп ырлары бар. Концертти районунн ажилчы чону бо хүнернде улуг сонуграл-биле көрүп турар.

КОЛХОЗЧУ ЧАС

ажылдарынн бүгү хевирлеринн 90 ажыг хузуун механизастаан бис. Чермеровск МТС-тин коллективинн колхозтар аразынн суг күжү-биле ажалдар күчүлүг электри станциязын тудар талазы-биле биске дузалаан. Хей күш кирер ажалдарынн он-он аныг-бүрү хевирлеринн электринн дузаламчызы-биле күссөдип турар. Оон аңаа суурунн бүгү 85 хей-нирти бажыннарын болгаш колхозчуларынн 840 бажыннарын электрижиткен.

Совет күрүненин биске берип турар бирги черенинн көдээ ажил-агы техниказы, кижилеринн эрсемаадырлыг күш-ажылы — бистин колхозтун чедишкенинн үндезин. Он бир колхозчуларга Социалистиг Куш-ажылдын Маадыры деп атты тывыскаан. 254 колхозчуларынн ССР-инн орденнери болгаш медалдары-биле шаңнаан. Бүгү-эвилелинн көдээ ажил-агы делгелезинн киржири-биле Москваже хей-хей аныг колхозчулар: эвеночу Пелагея Черная, Зинаида Олейник, Анна Юркова, сазычылар Надежда Гумениук болгаш Ольга Зубик чорур.

Бо чылын Ленинград областынн Гатчинский районунн Ленин аттыг колхозу-биле чарышышаан, бистин көдээ ажил-агы артелинин колхозчулары бедик болгаш харысалгалыг сорулгаларын боттарынын мурнунга салганнар.

Колхозчулардан алдыгынн көдээ ажил-агы продуктуларынн садыглаарынн магазини Харьковта ажытыгын. Ол магазинден аңаа хоорайда колхоз рыноктарында тоо садыг майгыннарын тургускан. Чурукта: арага болгаш катчипи сатар магазин. СЭТА-нын прессклишези.

Шиилер болгаш концерттер

ВИЛЬНИОС. Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн байырлалына холбаштыр чер болганда найырлалдын кежээлери эртип турар, аңаа бот-тывынн чүүлдүг киржикчилери болгаш профессионал артистер орус, украин болгаш литва ырларын күссөдип турар. Хоорай клубтарынын болгаш көдээниң культуру бажыннарынн сценаларында украин драматургтарынын шиилери үнүп турар.

Литва ССР-инн Күрүнн филармониязы орус болгаш украин музыкаларынын концерттерин организастаан. Бо хүнернде муң-муң агитаторлар республиканын колхозтарында, албан черлеринде болгаш үлетпүр черлеринде Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылынн тураскааткан беседаларын чорудуп турар. (СЭТА).

Районунн мурнакчы колхозунда

ИШКИН-АКСЫ. (Телефон-биле). Часкы хову ажилын эки организастап, ылангыя Ишкининн суун чөп ажылгаанында Сталин аттыг колхоз тараа культуруларынн тарылга планын Сүт-Хөл районда мурнап дооскан,—планын 366 гектар, а май 18-ке чедир чажып тарааны 377 гектар. Ол ышкаш мал чеминге херезлери-биле 15 гектарга тоорук база олурткан.

Тарааажыларынн болгаш МТС-тин ында ажалдап турар механизаторларынн амгы кол кичээнгей чайгы суггарылгага база келир чылдын дүжүдүгө кур чер аидарылганынч утланган, олар улам күженишкенинн ажалдап турарлар.

Бо чылдын чазы болза, биске бедик агротехниканын чазы болур. 600 гектар шөлге күзүн чажып тарыр культуруларынн минералдыг удобренилер-биле чемгеринн өйшаанда чоруткан. Бүгү чазын чажып тарыыр тараа культуруларынн тарылгазын чүглө бедилешкек арга-биле чоруткан. Эки болбаазырадып ажалдап кылган хөвзүнгө гектар бүрүзүңе 2 центнер минералдыг удобренилер төп тургаш, чигир сөкелзынын тарылгазын чоруткан. Тарымаал тоорукту, кукурузанын тарылгазын болгаш картофель олуртулганын дөрбелчин-уянчак арганы калбаа-биле боттандырган. Бүгү бригадалар ам тарылганын чогуур ажалгазын чорудуп турар.

Бүгү улустун улуг байырлалы—Украинаның Россия-биле катал каттышканынн 300 чылын демделезишаан, бистин чуртузуска продуктуларынн элекчилеринн тургузар талазы-биле көдээ ажил-агынын мурнунга салдыгынн сорулгаларын чедишкенинн күссөдиринн бодуштуң белегенинн дугайын төрөөн Коммунисттик партияга болгаш Совет чазакка база катал бүүдөдөдип тур бис.

Д. БОЙКО, Социалистиг Куш-ажылдын Маадыры, УССР-инн Дээди Советинин депутаты, Хмельницкий областынн Чермеревский районунн Ленин аттыг, Ленин орденнин колхозунн даргазы.

БУЗУЛБАС ЧАНҒЫС ЭП

Дайынчи кадры берге үезинде, гитлерчи дээрбечилер Сталинградче чүткүп кирип турган үеде, узбек адалар болгаш нелер фронтуда оолдарынча чагааны бижип, боттарыны бугу угаан-бодалын ынаар салып турганнар.

«Ө-бүлө ишти эвээш, Совет Социалистик Республикаларның Эвилели улуг. Ынчангаш бистин улустарынын өг-бүлезинге деңгээрге совет өг-бүлө бурзуу далайга дамды-биле дөмөй. Черини, дээрини болгаш хүнүнү дамды сугда чуртувуну турары ышкаш бистин Төрөөн чуртувустун улуг өг-бүлезиниң бугу өзү-шыннарлары совет кижиниң өг-бүлезинде сиңиккен болгаш ында өхөдленип турар. Бистин чуртувустун улус бурзуу—хөй националдык чангыс-аай совет өг-бүлениң долу эргелик кежигүү. Орус кижиниң бажыны—сээң база бажыны, украинниң болгаш белорусун бажыны—сээң база бажыны! Чүгө дээрге, бугу Совет Эвилели найырдалды өг-бүлө-дир» деп ол чагаанда чугаалап турар.

Өжээгиниң дайынның үптөп дээр-бедел алыры-биле халдап турганы орус, украин, белорус бажы дээш, улуг совет черде бажың бурзуунуң ааскежин дээш бугу совет улустарының төвээлери—орустар болгаш украиннар-биле, белоруслар болгаш казахтар-биле кады хостуг Узбекистанның оолдары хол-холдарындап тучуп алгаш маадырлар тучуп турганнар.

Бугу совет өг-бүлө дайынга удур күчүлүг өндүр бекти-биле көдүрүп үнгөн. Бистин ыдыктыг найыралы-выс тучушкуннарының оунага уламан бажыккан болгаш кайналган.

Дайын чылдары диамиреп эрте берген. Дайын өртү хып турган черлер ам шахталар, заводтарның цехтериниң мартенери, колхозчу ховулар, институттарның лабораториялары болу берген. Совет кижилер боттарынын дайынчы чедиишкинерин шыгарганга тайык күш-ажал-биле көвүдеткенер.

Бодунуң хөй националдык Төрөөн чуртувун ээси—совет кижиче чаа-чаа хоорайларын, чаа-чаа үлөтүр бүдүрүлгелерин түдүп үндүргөн.

Бистин чуртувустун улустарынын найырала бузулбас болгаш тендик дивес! Ону хажыдыптар хире күш делегейде чок, өлүм чок денениң идеяларын чырдып турар оруу-биле совет кижилериниң бурунгаар бар чорур күчүлүг бажынын доктаадыптар күш делегейде чок.

Бөгүн, кажан угаан-сеткил өөрүшкү-биле долдунганда, кажан совет Төрөөн чуртувун бугу улустары Украинаның Россияга катап каттышканынын 300 чыл болганын демдеглер турда, хөй-хөй өөрүнчүг эстелерни чугаалаары күзөнгөн. Байырдалдык мындыг минуталарында бистин кижиче бурзуу бодунуң баштайгы өстөрүн ууус-биле чок, оң-биле тудуш харылаалык улус дугайында, оң-чагаай чорунуң болгаш чекетел-лишкениниң дугайында соксаал чокка сагыш салышканы бодунуң дээди хүлээлгези кылдыр көрүп турар төрөөн Коммунисттик партияга ханы ынакшыдык-биле, кызыгаар чок бердинген сеткил-биле бараалгадыр.

Мен бөгүн бодунуң үнелик сөзүмнү улуг орус акимче угландырып тур мен.

Мээң улуг аким сен, Төрөөн чуртувун бодунуң шыныч-биле, бодунуң эргелигин дээш төлөптиг демисел-биле, өскө нацияларның эргелигин хүндүткөп көөрүң-биле кезээде оналанып чораян сен, сен делегейге бедик идеалды берген сен. Ол идея улуг орус чогаалчыларның, эртемен орус философтарның болгаш ре-

волосчуларның чогаалдары-биле бодунуң орукту, чер бөмбүрээниң бугу булунярынга чедир ажыдып алган. Орус чериниң шыныч оглу Державиниң сээң дугайында чугаалаан өстөрүн чоргаары-биле катаптаксап тур мен.

Оң-чагаалааны:
Олчалыкта көөрөтинмес,
Олча чокта ундарвас,
Шыган ээдин могай билбес,
Угаан соруну тийлетирбес,
Шыныч чаагай сеткилден сен,
Улуг бөдүрүн чүректиг сен.

Бодунуң тода угаан-бодалың-биле болгаш төлөптиг характерин-биле кезээде биске шыгарганга өңүк болгаш айткыч болуп чораян-даа, болуп чоруур-даа сен.

Бөгүн мен бодунуң украин акимниң мурунга күдүк басып мөгөйп тур мен. 300 чыл мурунда бодунуң күжүңү бодунуң маадыр орус акимниң күжү-биле каттыштырган сен. Ынчангаш сен күчүлүг апарган сен. Мээң улузума, оң экономиктиг болгаш культуруг хөгжүлдесинге улуг дузаны көрүшүшкөн, бодунуң күш-ажалыңның хөй-хөй үрүткүлдерин Узбекистаның черинде артырып каан сен.

Белорустарның болгаш казахтарның, азербайжаннарның болгаш грузинериниң, таджиктериниң болгаш армянарның—бүгү-ле акы-думалыкшы улустарынын мурунга күдүк басып мөгөйп тур мен. Оларны узбек мурун бодунга чоок көрүп, хүндүлөп турары ышкаш, олар узбек улусту база-ла шак ынаар көрүп турарлар.

Найрал болгаш чаңгыс эп—бистин күжүвүс ол!

Муруну чүткүп чыгып хүнү-биле шыптырган узбек чер ам тургузукчу ыткыр ырлар-биле долган. Фабрикаларның болгаш заводтарның цехтери, аттыгып үнүп турар хөвөк-биле ногаарартыр шыптырган шөпкөннүң ужу-кыды чок делемнери өөрүшкүлү күш-ажалдык тыныжы-биле эргелетирген.

Республиканың ажылык чоңары хөвөн акыл-агайын улам ыңай хөгжүдериниң кайгамчыктык улуг программасын амдыралга шударгу ботандырып турарлар. Бо чылын колхозтар болгаш совхозтар хөвөннү эрткен чылдындан 120 муң гектар хөйүн тарааннар. Бистер бо чылын чуртка үш миллион тоннадан эвээш эвэс ың-хөвөннү бээр болгаш чоккук үелерде 600 муң гектар кур болгаш куруккан черлерини шингээдип алып уруудулгус бол.

Ол соругта база чедиишкиниң шийтирлетинер! Төп Фергананың кур черлеринге, Каршин ховузуна да делемнеринге, Кара-Калпаканың эвезиниң ховуларынга, Зеравшанынның болгаш Хорезмниң уналарына суг дээш, чаа дүжүтүг черлеони шингээдип алып дээш демисел эгелээр. СЭКП Төп Комитетиниң сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарының шийтирлерин ботандыра дээш Узбекистаның бугу улугу улуг күженишиктер-биле ажылдап турар.

Узбекистаның улус акыл-агайын болгаш культураның көдүрер дээш демиселге бистер чааскаан эвес бис. Совет Эвилелиниң бугу улустары, Коммунисттик партия болгаш Совет чазак бистериниң-биле кады. Партия биле улустун бузулбас кан деп чаңгыс эви—коммунизмниң чырыктык-ланчак тудуун тудуп тургузар херекке совет улустун бугу делегейге төөгүлүг чаа тийлелгелериниң үнденини ол!

Шараф РАШИДОВ,
Узбек ССР-нин Дээди Советиниң Президиумунуң даргазы.
Ташкент.

Чер болгандан

Тандыда «Революцияның чалбыжы» колхоз чаа пилораманын тургузарын дооскан. Ажылдың баштайгы хүнериниң көргүскени болза, колхозтуң тудуг бригаданыңа хүн санында 16 кубометрден эвээш эвес дилген ыштык ол берип болур.

Чаданада инкубатор станциязы областың беш районнарына дагаа оолдары ботандырып берип турар. Ында бир дага 39.312 чургаларны салып ботандыраар «Рекорд—39» деп инкубатор бар. Ам ында май 27-де частыр 8600 чургалар салдынган, а май 10-да база бир бөлүк 8600 чургалар салдынган.

Улуг-Хем районунуң Торгалыда чеди чыл школарының чанында организастанын 15 дыңакачкы бажык бөлүгү (культармейжизин комсомолчу Маадыр-оол) өөредилгезин бедик көргүзүлүг дооскан. Чоокта чаа болган бижимел аялгыз 12 кижиче эки демдектерин алган.

Тере-Хөлдүн Кунурту суурда Медицина ажылдакчызы эш Глазырина чоңуң калдыкшы дээш аксеткилдени илереп турар. Ында

школарын ары-шевериң хайгаарап, «Большевик» колхозтун ажык участоктарында бригадалары үргүлчү эргип турар, чоңуну ынакшыны ол бодунче хандыдып шыдаан.

1954—1955 өөредилге чыгынга белеткеп Кызыл районда калбарып турар. Шунту школарга хергелээр 1710 кубометр оттулар ыштан экек дүжүрүп алганы 1125 кубометр, а черде белеткэн, ам сөөртүп турары 1280 ажык кубометр.

Тес-Хем районунуң колхозчу кадарчылары малды менди, күштүг хайгарышына берүүнү кыраарына мергелдиг аниап турар. Ленин атыг колхозта Арбак баштаан өлүк эштер майнык баштайгы чартында безин 22 бөрөктерин, Молотов атыг колхозта эш Сырат 6 бөрөктерин өлүргөн.

Каа-Хем районунуң Белбейде уруларга чаа эмнеге ажытылган. Оң белеткеди эмчи эш Аленкинаның удуртканы биле дыка эки кылдынган. Өрээлери таарымчалыг, орун, тумбочка, стол, сандай, өске-даа дерилген көрүштүг.

„БИР КӨДЭЭ СОВЕТТЕ“

Көрүкчүлөрүнү саналдарындан

Чоокта чаа Кызылдың Культура бажынына областың национал драма театры чогаалчы О. Саган-оолдук «Бир көдээ Советте» деп 5 көргүзүлгү 3 көжеге шийзин көргүскөн. Шийини көргүзүлгези эгелээрини мурунда театрың кол режиссёру эш Меркулович шийде чедер, чептес чүдүлдериниң дугайында көрүкчүлөр боттарының саналдарын кийерин дилээн.

Көрүкчүлөр шийде болушкуннар бурзууну ында маадырларның дугайын, ону күүүседиң турар актёрларның, ол рольдарын күүүседиң турарының дугайын чапсарлар аразында изини-биле чугаалажып, санал-оңалын солчуп тургулаан. Шийде колхозтар аразынын электри станциязын тудары дээш аялга көдээ Советтин удуртукчу, организакчы ролон көргүзүп турар. Нийти чоңуну, колхозтарның тургузукчу ажил-херээни шаяптык ужураштырып турар көдээ Советтин секретары Түлүшениң дугайын ол өйдө кезек бөлүк көрүкчүлөр чугаалажы бергенер. «Барыш-Хемчик районука бир ындыг дүжүметсиг колхоз даргазы турган чүве, ол мында хевээрле дүжүртүнгөн-дир, чүглө дужаалы өскө... дээш оон-даа өскө».

Ший доозулган сөөлүндө көрүкчүлөр-биле чугаалажышкын эгелээр. Көрүкчүлөр Совет Тыянын амдыралында кайгамчык улуг чаартылгаларны көргүзүр-биле бистин хүнеривисте болушкуннарга холбаштыр шийин чогаатканы авторнук чогаал ажылынын талазы-биле ший, эң чугула шийип алышынын болганын демдегелээр. Ол темага чогаатынган ший көрүкчүлөрге эң сонурганчы болгаш бистин областа экономика болгаш культура талазы-биле улуг чаартылгаларның көрүчү болур. Шийиниң чедиишкини деп көрдүрер чүве болза, автор бодунуң шийинге чаа кижилерни, чаа амдыралды база оларнык чаа Өзү-биле ажылдап турарын бистин амдыралымызга бар боттүг чижектер-биле байдып тургаш көргүскөн болур.

Оон ыңай көрүкчүлөр театрың коллективни, оң артистери база шийиниң режиссёру эш Мурузук шийини тургузар болгаш көргүзөр талазы-биле боттарынын хүлээлгелерин күүүседиң шыдаанын база демдегелээр. Санал берген көрүкчүлөр шийиниң чептестериниң дугайын чугаалааннар. Көрүкчүлөрүң саналын Өзугаар алырга, шийини, оң авторнунуң кол чептеси партиянык удуртукчу болгаш башкарыкчы ролон оюп каапканы болур. Ынчангаш суму Советиниң секретары Түлүшпен ший эвес орукта туруп алган. Ол кижини эдиң алып ийилке анаа хемчег көргүзөр дугайында канык-даа ажыл чорбайн турар. Шийиниң элээн хөй черин ол ээлеп, бүтпес аазкыларын

үндүрүп турган. Түлүшпен анаа-ла чиде бээр. Колхозчулар колхозтар аразынын электри станциязынын тудуунда ажылдап турарлар. Ында партиянык организакчы болгаш танылдыгалыг ажылы база-ла билдинмейн турар. Ол улуг тудушкунда чүглө даргаларның ролу көзүлгөш, колхозчуларын херек кырында тургузукчу ажылы илерейин турар. Спенага колхозчу тудушкундары херек кырында көргүзери болдунмас-даа болза, оон дугайында идея көрүкчүлөргө ыяаыла билдинген турар ужурулг.

Күрүнө албан черлериниң ажылында бюрократыг-канцеляржы чорукту чайладыр, төнмес батпас хөй айткышкынар үндүрер, дигир, организакчы ажылдың оон-биле дуй базар чорукту узуткаар дугайында партиянык айткышкынын турбуже, көдээ Советке райондан саазынар агышкыны үзүк-соксаал чок шуужуп кээп-ле турар. Почта дажыкчызы Сүрүңмаа оларны дажыглап безин күш четпейн, харын чадаг терге садып алгаш, ам чүгөрү четигип турар, ол хирезинде-ле солуннар болгаш сеткүүлдерин таралдыгазы көзүлбөс. Кээп турар саазын айткышкынарык хөйүн дүжүметсиг Түлүшпен безин кайгап турар.

Ындыг турбуже, райкүүсөкмүнүң даргазы Торга, көдээ Советке чедип келгеш ажылдың эрги чыдып калган аргаларын чайладыр дугайында хемчег ап турары база көзүлбөс. Райкүүсөкмүң даргазы үш хонгаш Түлүшениң дугайын чугаалажыры-биле сессия чыдылар дугайында айткышкынын берген. Сессияга чугаалажыр айттыг чүглө ол болган. Ынчангаш ший удуртукчу организациалар боттүг, дигир организакчы ажылче кирер деп укланышкыны берейн турар.

Артистер Севильба, Хүргүлек, Оржукмаа, Намдарга, Көк-оол олар боттарынга дааскан рольдары күүүседиң шыдааннар. Түлүшениң ролон күүүседиң турар артист эш Кенден артык шиймээшкындерден хостуг эвес болган.

Шийиниң сөзүндө чептестер база бар. Чижээ, «дарга» деп сөс кижилериниң харылаа байдалында кол черин эзлээн. Оон ыңай «серемчиледи бажыг тудар». «эки ажылдаар» деп эргейт өстөр база бар. Серемчиледи дыңыларда, эки ажылдаарда чүпү канчаарыл дээр дугайында боттүг чүве көзүлбөй турар.

Көрүкчүлөрүң саналын Өзугаар алырга шийиниң чамдык чептестери ындыг. Шийиниң авторга хамаарышкан чептестерин база театрың ам-даа чедир кылбаан чүдүлдерин чепчелээш, ук шийин областың районнарына, колхозтарынга көргүзери чугула деп көрүкчүлөрүң сүмези ший болгаш чептүг.

О. СИИРИН-ООЛ.

КОЛХОЗ СУУРУНДА

(Очерк).

Аянгагыда «Комсомолдун 30 чыл ою» колхоз. Часык тарылканын изиг тудуу. Колхозтун хову ажылдары өскө бугу колхозтар-биле удаалаштыр чаржып-ла эгелээр: ажылдык чорудулганында чедиишкинер-даа, чептестер-даа бар.

Колхозтун сууру. Хемчик ол чарымын көртүк аржыккадан бекдик сынарындан чаксы соок хаттар кажан-даа таваржып турары ышкаш, сый-доуракты бурудала дождур шаап чоруп турган. Ынчалза-даа чаа суурунук омак шырайлыг кызыл-хүрөк бажыныры, оларны кылгаар сонгалары ол хатты кочулаан-даа чүве дет, сердежок хүлүмзүрбүшпаан, хире-хире силгин келген казыргыларга «ма, сээң күш чедип, коргудуп амдажаан-на чүвөң бодур» дээн ышкаш, сарыг-кыдыс артыкчыларын, чурук-бышактарын, чоңу-чээртенгештерин дужаал берип турган. А Аянгагы ууундун эрте шаддан туруп келген чодур-чодур диттары, теректери ол чогулаалды магадап, харын-даа хөг бодулар.

—Хо-о! Хо-у-у!—дигип, баштарың чайып тургулаан.

Суурда ажыл кылып кижиче-даа ховар: хамык улус шыл, мал болгаш тудуг бригадаларында.

Чеди чыл школазы кичээлде: школачылар хире-хире-ле өөрүп-хөглөш, өөр-өнер тааннар шыкаш, чир-шон дүжүп ойнай каапкан, шак кадарын часыг үнүгү конгазы улай-улай кыңгырт кыны кааптарга, база-ла мржым апаар.

Ажылен чүс хире чаштарың дөрт-беш ажаакчы иелер дистиништир эдертип алгаш, колхозтун столовазынчыче алпар чор. Шак ол хеймер салгакчылар шуужулкан бар чорда, дыка чаптанчы! Оолдарнык чамдык элээдилери бөмбүк тепкилеп, чыскаалдан үндүр маңый берилээр, ынчангаш ботникаларнык думчуктары аьртында-ла карталгылай берилээр. Олардан арай бичелери демгилерин өтүнүп, оруунга таварышканына дашты чандыр-соора тепки-

лээр, анаа дегген, дегбээниң-даа эскербейн, өрү көргүлээр, өөрөөн шийин-биле бурунгаар хертенедир маңашкылар-даа болду. Демгилериниң аразында чыскаалдыр, үелжиниң четтинчикке, кончуг элтиг ыражып чорур, томаанын сүргей бичи ут-бажыктар-даа хөй, а эң сөөлүндө, чап-чаа боттанган өдүрөк оолдары дет, чүглө ийиң талазынче доора чаянаар, базар базамы бир сөөм бөзүн чептес мажалайлар-даа бар. А шиймээни дээрге, күсүк шаң чанынга чыылган кушкаштар-ла! Ааскежиктиг биче чаштар шак ыңгалдыр-ла столоваже барып кирдилер.

Бир бажындан көк баштыг ирей үнүп келди. Мендилешкеш, элээн чугаалажыттывыс.

—База-ла шору өскөн суур-дур бо! Каян тудуп эгелээн силер, кырган?

—Алды чыл чыгап турар суур чүве бо, аңар. «Комсомол 30 чыл ою» деп бистин колхозту адаанындан-на илден.

—Ур-да болбаан-дыр. Ынчан маңаа тудуг турган бе?

—Чок... Чангыс дөө ол, карарты элөп калган, чавыт куу казанакка майгын садып турган чүве—деп, ирей улам хандыгып харылай бээрге, мен база-ла улам сиңигип, айтыргаш туруп бердим.

—Ам жеже хире бажык-балгат тутуна берген-дир, көрүнөрем чээ, —дээш, ашак адыкы-биле караан хөлегелевишпаан, чайыннык ак суурун эргий көрүп уламчылады.—Хөөрөм чок, чамдык төрөлдерим бажынарынга барайн дээш безин аза бээр-дир мен. Бир чүс алдан ажыг өреге чаа бажынары хүлээп ал, мөңгө сууржулганын оран-савазынчы дойлап кирип алдылар—дээш, ирей чугаазын доктады каапты.

—Чүглө чуртталга бажынары эвес, өскө тудулгар база бар ышкажы?

—Бо-ла көстүп тургулаан бо-дур, дөө арыг кыдың шыкта чеди чыл школазынын элде хараачыгай уязы дет хөй-хөй өрээл бажынары-дыр.

ДЕП ШИИ ДУГАЙЫНДА

Шийиниң сюжеди болгаш дылы

Чогаалдың сюжеди болза, болушкуннарның аразында дараалашкан харылаазын, маадырларның характерин болгаш бот-боттарынын аразында харылаа байлалың көргүзүп турар. Сюжеттен чогаалдың темазы ажыттынар турар.

Сюжетти тургузарынын уран аргазы теманы ажыдып, толаралды үндүреринге болушкун бурзуунуң эрежок чугула черин алган турары, шийини маадырларның нийти болушкуннарынык каныктыг бир черинге болушчү черин элээри болур. Ынчангаш канык-даа чогаала, ыдыгаш шийге артык болушкуннар, артык маадырлар турбас ужурулг. Болушкун бурзуу ыяаыла харылаазылы, темада кирген укланы илередиң. ажадып көргүзүрине болушкуннарынык харылаа байдалын бир аай системалык кылдыр тудуштуруп турар, а маадырларнык бот-боттарына харылаазы база-ла шак ындыг эрежок чугула болган турары сюжетти тургузарынын уран-аргазы негеп турар.

Чогаалчы О. Саган-оолдук «Бир көдээ Советте» деп шийини национал театрың коллективни тургускан. Театр коллективиниң чогаалдыкчы режиссёр ажылына анаа холбаштыр көөрү чугула болбайн канчаар. Ынчалзажок шийиниң сюжедиңде чептестерни тускылап көрөлинер.

Шийде бир аай, четче ажылдагынан системалык сюжет шугуму чок. Ынчангаш болушкуннар болгаш кижилерниң аразында харылаа байдалдар башка-башка апаргылаан. Оон ындагы система чок болганы-биле шийиниң дүшүңүнү кайын эгелээр база билдинмес. Шийи суму Советиниң даргазы Мартаң биле хуу ажылдыг арат Идамчыктың чугаалажышкыны-биле эгелээр. Бодагар, болушкунуң моон эгелээш-ле дүжүп элээр хире.

Бир чижек. Идамчыкты суму даргазы алыс аңгы ызыгууру яды арат, чүглө нөп мөгези окталпак, хаа ат алган кижиче дээрзин эки билер, а суму Советиниң секретары Түлүшпен ашактың электри станциязынга танындалап ажылдаарына удурулуп турар, оң удурланышкыны чүгө болу бергендир? Түлүшпен Идамчыкты шынап-ла феодак уктуг кижиче дээш ыңчалганы ол бе, азы яды арат деп билзежок нийтинин херээнге моондактар дээш ыңчип турары ол бе, ол база билдинмес.

Шийиниң кол темазы суму девискээриңде колхозтар аразынын электри станциязынын тудуу болуп турар. Ол ындагы турбуже, көрүкчүлөр шийиниң дыка хөй кезинде-ле суму секретары Түлүшениң дүжүметсиг аажы-чаны көөрлөр. Авторнук таарымчалыг маадыр Мартаның организакчы ажылы Түлүшениң конторда менип орам мугулай чакылында эвээш көстүрү черле тааржыр бе, ыңчаш?

Суму Советиниң даргазы-биле се-

кретарының аразында конфликт база чок. Түлүшпен бодунуң дугайында-ла Мартаңче дигин шалып орам, а Мартаң оу-даа билбес аазатпай кижиче болган. Чүглө кажан райкүүсөкмүң даргазы келгеш чугаалаарга, Түлүшпен ындыг овузунуң кижиче дээрзин ам кээп билип турар.

Түлүшпен чүгө амдыралдан хоор-лу берген, чүглө саазынар көктөп орам кижиче апарганыл? Партиянык удуртукчу ролон оюп каапканда ыңчакмайн каянар. Түлүшпенни кижизидер ужурулг партия, комсомол организациалары кайдал? Шийден ол көзүлбөэн. Чүглө Түлүшпенни ажылындан дүжүрүп турар душта райкүүсөкмүң даргазы Торга: «партия организациазы-биле чугаалажып каапкан чүве» деп турар. Партиянык удуртукчу ролон ыңчар кудулдып болбас.

Оон ыңай суму Советинге дыка хөй айткышкынар шуужуп кээп-ле турар. Ону ыңчар көргүскени-биле автор Түлүшпенни агартып үндүргөн. Чижээ, Түлүшпен «Көктөгил, шарылыг чүвөлөр болар кай баарлар, маңаа чытсынар»... дээш, суурнуң аякыктары ыражып кээрге ынаар чоруптар.

Сюжет барымдалатынмааны-биле шийиниң дүшүңүнү, чидегелишикнин болгаш чештинишкинин билит алыры база бергедеп турар. Чангыс сөс-биле чугаалаарга, автор бодунуң чаа шийинге областың экономика-зында болгаш культуразында кайгамчык улуг чаартылгаларны амыдыралыг, бүзүрөнчиг көргүзүп шыдааван.

Шийиниң дылдында чептестер чок деп чугаалап болбас. Ук шийиниң өстөрүн актёрларнык биске дамчыдып турарын дынаарга, ол чептестер илереп кээр. Шийин көрүп оргаш, дынаарга, өстөри биске тыны далаш-биле очулдуруп каан шийиниң дылы ышкаш бооп дынаарлап кээп турар. Чижээлээрге, Долчаң Түлүшпенге мынча дээр: «Кижиче бажында сактышкынарынык кым билер боор...» Мынчаар чугаалаарга оон эптиг: «кижиниң бажында болуп, сактып чоруур чүвезин кым билер боор».

Оон ыңай шийде чечен чогаалга таарымча чок өстөр бар. Партия болгаш чазактык дузалымчызы, айткышкыны деп өстөрүн анаа-ла таварылга кылдыр киргилээни база эвээш эвес. Бир эвес автор Кекиней ашактың сөзү-биле: «биске хамык чүвени чорудуп берип турар, а бо»... деп Дүдүкпенге хың ханмас ажынып турары ышкаш өстөрү тыпкан болза, ол кончуг чедигир болур. Ук шийини театрың коллективни автор-биле кады ажылды ам-даа үргүлчүлээр болза, шийиниң идеягын дөңсөп ам-даа бедир болг

ЛИТЕРАТУРА БУЛУҢУ

Колхозчу чылгычыларның чугаазындан

I.

Эрте-бурун, колчук-сындыг кулак байлар Эзэректөр, дүжүмөттөр, араатанзып, Арат чонну дүрүм чокка шаажылап Адыгузуун ыттан дора көрүп чоран.

Манса чижек, чурулганы сактып көрөөл: Мангысталган Сандак Мээрөн Мөрөн-Хемге, Яды арат Билчир дээрин шарып алгаш, Яла багы өлүм-биле узуткажык.

Эртип ашкан, бүргөт хун дег чуртталганы Эртий сактып олуурарга—Кыргыз Надыл, Өлгөш, дилтип, база каттап чырык хунге, Өртөмчөйгө төртүнүп келгени дег.

Кадыг-дошкун дарлаашкына шымдашпайн Качык, Нарын хемнеринге хоргадалып, Эзим-каскак тайгаларга үш бергеш, Эмдик, дошкун аннары ышкаш тояп чорду

II.

Агарарган буурул кырган амгы шагда Дагырарган оорга-мойну хөнүккен дег, Аныяксыг назынчы, шымдалыч Дагына каттап киргени дег, сергей берген. Өршөзд берген Ленини—Сталини айтып-биле Өскөн төрөн эки чуртка чектелген, Өөрүшкүлүг ажыл-иштер, амдырал, Өргүн төрөл чонувусту чыргалчыткан.

Партия, Совет чакса ачызында Базымчаның кичизинден уштундувус, Чыраа-саяк мунувуткаш, колхозумиун Чылгытчызы болганымга көрүп чор мен. Төрөн ынак колхозумга үлүүм кадып, Төре-Хөлдүң делгем олар шөлдеринге. Акта-сүрүүн сымас кылдыр өстүрөт мээш, Акы-дунма чонум-биле кады чор мен.

В. ЭРЕНЧИН.

ЧЕЧЕНМАА

(Тракторист кыска бараалгаткан шүлүк)

Бажың шараан сарыг-шокар аржылында Маслолуг салаа изи мырдай илдеп, Хүлүмүрүөн шырай арны додукса-даа Хүнчө көөргө, улам шынча кирген ышкаш, Чараш уруг ыславышаан, Эдегейге Чазын кур чер чарып турган ужураштым. Кандаш шуктаан... «НАИИ-ни» чорудуп орда. Хаадам ашты эринден-даа артык дүргөн.

Кадыг черин андаштыр дилип турда, Харын быштак кескениден чымчак болду. Аажок кылын дилиндектер үзүктөл чок Андаштырарың соо-биле шөйлүп турду. Эрес-кежээ, шалыпчы деп мактатырган ЭМ-ТЭ-ЭС-тиң чоргааралы—тракторист кыс, Он шаа чылдың мурунда сен Манчүрөкте Одарларга кадат малдар малдап чордуң.

Тракторну бодуң мунуп, чорудар туржук, Дынап, көрүп чорбаанарың бирээзи сен. Тайга, каскак аннары дег хемнер санай, Тарай көжүг, тояп чоран чуртталгалаан Хостуг, хөлдүг амдырал чаныс оруу—Коллективтиң ажыл-ишче элтип киргеш, Аас-кежиң, элбекшидиң бай чуртталгазын Адап, сурап тылжаанарың бирээзи сен.

Техникага сеткилинден ынакшааштын Дегийт, мерген шингээдиң ап шыдамыткан, Чаныс хүнде ийн юрма чайлыг доозар—Чарыш салган өөрүдөн шүлтүп-ле үнер—Тракторнуң башкарыкчызы демги кыстың Тыва адын Чечекмаа дидир чүве.

Анатолий ДОПЧАА.

Бодун боду сөглетинген

—Билдирнишкиң шагда келген, Даарта хары бижкир бе?—деп, Бижик даңзы эргелзэн эш Даргазына чедиң келген.

—Билдирнишкин бүгүдезин Бижик-биле хары кылыр Бюрократтар эвес бис—деп Бюроку дарга каржы сөглээн.

—Кажан ээзи чедиң келсе, Аас-биле харылаай-ла, Канцеляржып тургаш чоор—деп «Айтышкыны» уламчылаан.

Канцеляржы-бюрократ Кайзы боору билдиргир-дир: Хамаатылар негелдезин Харылаваас дур ол-дур.

Б. ХОВЕНМЕЯ.

КЫМ-ДАА БИЛБЕС

Даргаларың кайзын ол дээр, Дагын-дагын кээп-ле турар. Чогум, ол деп адааш-даа чоор, «Чоору чогаан» ол-ла чаагай.

Чогуур черден төлээ келир, Чоору-ла хөй сураа үнген: Чедишкениң, четпестерни Четче долу өөренип көөр, Чазыгларың элип чазар, Чаа чүүлду непередир, Ажыл-ишке болур чогуур Ажык-дуза чедирер-даа...

Сураа үнген, күзеп манаан Сургакчы-даа моорлап келгеш, Эге баштай директорга Эзелдек, чымчак бараалган-тыр;

—План-салааның канчап тур мон? Продукция шынарлыг бе? Хурал-суглаа чеже болду? Хүлээп алган доктаалдар кай?

Ажыл-иштиң үре-түчүн Архивинден ажыл көрүп, Негези, күзэни бүгү чүүлду Немеи араак харылап каап, Данзы-хараа папкаларын

Дараа ээлчек айып-биле Директор-даа шуптузун-на Делгеп салып олуруп-тур. Доктаал, дужаал папкаларын Тоомча чокка ажып көргөш, Хуулап кылган нити түчүн Хоюгалаткаш, далаш-биле Чагыл, сүмө берген-даа чок Чанарына белектенип, Шала ширини шырай-биле Шала далаш, холун сунгаш:

—Байырыг че, менди чаагай! База каттап чедиң кээр мен. Хамык-ла бо фактыларың Хамык эки элбекшилер, Бодум-биле үстүү черге Боогдал чокка айтыккар мен.

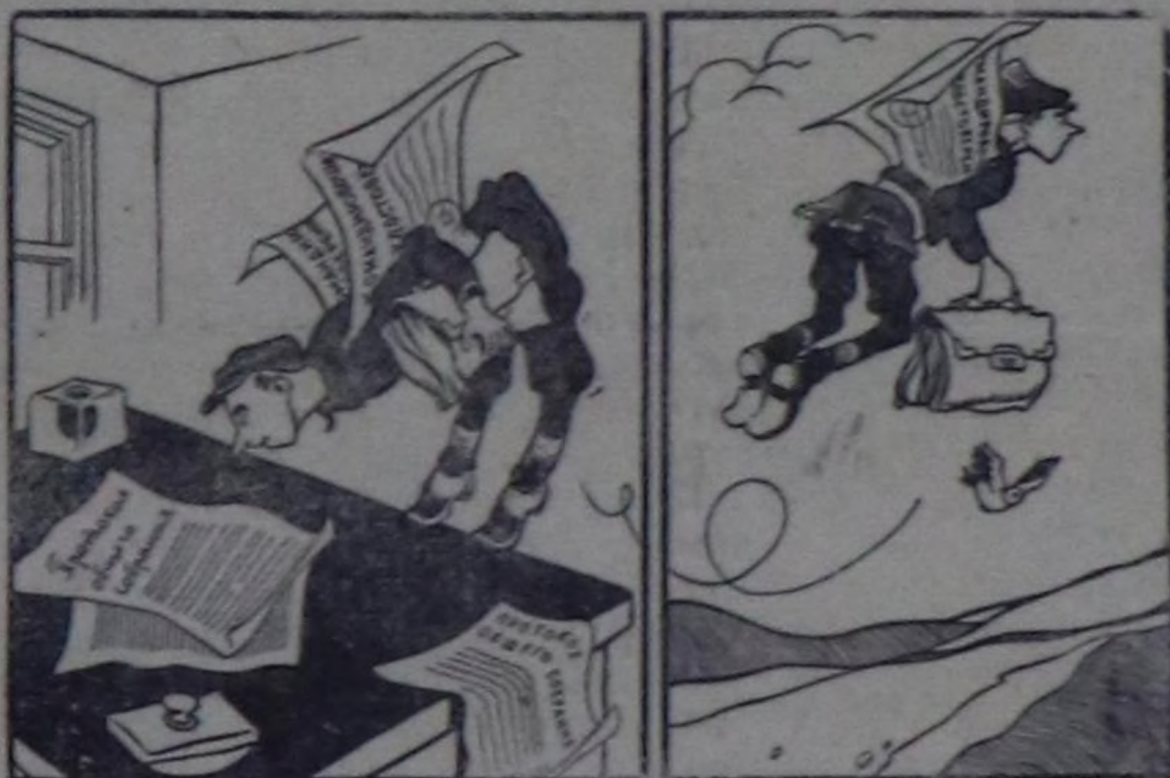
Болур чогуур айтышкынар Почта-биле чедиң келир, Борта база моорлап келгеш, Боттанганын хынап көөр бис.

Чогум чүңү кылзын дигеш, Чогуур черден чоруктаның Кым-даа билбес, анаа-ла бир Кояраргактың ажы бар бе?

В. ОЧУР-ООЛ.

«Колхозта ажыл-херектиң байдалын чүглө кыры биле эргелгеш көргүзөр болгаш анаа тодаргай дуза чедирбес ажылаачкылары буруу шаап чемелзери чөптүг...»

(Владимир областың Александровский согулда округунуң согушчуларының 1954 чылдың март 8-те хуралына Н. Н. Шаталниң чугаазындан.)

Томуйлаткан сургакчы кээр, Доктаалдарың үжөп чиндир.

Барбазына дыгып алгаш, Бачым далаш чорувуттар.

Индий-Кыдатта тайбыңны катап тургузар дугайында

Даштыкы херектер министрлериниң Женева чөвүлел хуралына 1954 чылдың май 14-те В. М. МОЛОТОВТУҢ медегдели

(Уланчызы. Эгези № 101 «Шында»).

Индий-Кыдатта национал-хосталгалыг шимчээшкениң чедишкени «даштырдан саылдар-биле», чижээ Кыдат Улус Республикасың талазындан саылдар-биле тайылбыр-латанар деп херекти ынаар көргүзөриниң оралдажышкынарың кайы хире бужар-багы бо бүгү чүүл-дүң соонда тодаргай анаар-дыр. Үндыг хоозун бадыткаларын Индий-Кыдаттың улустарының өзүп турар национал медресин дооп көрсөйи турар колоннадыг политиканың улам илдең апар чыдар буураашкыны агартыксап турар кижилер кылып туралар.

Үндыг турбуже Индий-Кыдатка колоннадыг дайынны моон солгаар-даа үргүчүлзөрүн талалакчылары ам-даа оар ооп турар. Ынчалза-даа тургустунуп келген байдалды барымдаалап көргөш, ында чоруп турар дайынны анаа-ла уламчылаары индий-кыдат айтыргыны шитпир-лээринге чүңүң-биле-даа дузалаваас дээрзин олар база-ла көрүп туралар. Моон түңнелинде олар аныкты деп орукче кирип, Индий-Кыдатта дайынны калбартырының планнарын тургузуп туралар. Ол планнар Мурнуу-Чөөн Азияның улустарына кыжаныг болуп турар.

Индий-Кыдатта дайынны калбартырының улам өзүп турар айылының бар турарын манаа холбаштыр ышттапайн эрте берип болбас.

Индий-Кыдатта дайынны соксадыр деп улустарың негелдези улам шыңгыг көдүрүлгөн тутум, Индий-Кыдатта даниче АКШ-тың чепсектиг ажык киришкениң эргежок чугулазының дугайында шуугаазынаар Американың Каттышкан Штаттарының саылдарыг бөдүктөрүн талазындан улам-на удаа-дараа дыңналып турар. Үндыг киржилгени кылырыга кандыг-бир өңүктөрүн чүгле көстүр бээрин-даа болза күженишкениң дилеп турар. Азияга агрессияны чогуур чаа планнарын боттандырып турар үезде АКШ-тың мырдай тускайлатына берген турбазының дугайында онза сагыш човап турар.

Сөөлүгү үезде бо сорулгаларга АКШ, Франция, Англия болгаш өске-даа чамдык күрүндөргө киржилгези-биле блок тургузар деп шудургу оралдажышкынарың херечилери болуп турар-дыр бис. Женева чөвүлел хуралы дошкунулаан тутум ындыг оралдажышкынаар улам-на шудургузуп турган. Женева чөвүлел хуралының муруну чарында Индий-Кыдатта дайынга АКШ-тың киржилгези калбартырың күженишкениң негеп турган кижик АКШ-тың күрүне секретарындан өске кым-даа эвес-ле болгай. Бо удаа-да база бир «камгалап нитилжилтегин» тургузарың дугайында чугаалай бергеннер, ынаарга бо таварылгада чүвениң ужуру АКШ-тың, Францияның, Англияның азы биза кандыг-бир өске күрүнең камгалазының дугайында эвес, харын Индий-Кыдаттың болгаш Мурнуу-Чөөн Азияның улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкени-биле демиселге чаа шериг блогун тургузарының дугайында болуп турар болбайн-аан.

Чаа агрессияны блокту тургузары чогуур шериг стратегия сорулгалары салып турарың эскертп билдир берге эвес. Ол болза, ол районга чаа америк шериг базалары тургузары көрүп турар, ынаарга айтыглан блокту тургузарының болгаш Индий-Кыдатта америк киржилгези калбартырының планнары-биле холбаштыр айыл чок чоруу бергедеп турар ындыг күрүндөр ону сагыш амыр көрүп шыдаваас.

Планнап турар чаа блок Индий-Кыдатта америк киржилге ышкаш дашкаартан болдунар кандыг-бир айымылдан Мурнуу-Чөөн Азияның улустарың камгалаарына негетинген деп чугаалап туралар. Ол чуртарның улустарына болгаш оларның национал хамаарышпас чоруунга херек кырында айыл кайын келип турарың дээриниң дугайында айтыргыны хажызынага кагаш, ол дугайында Каттышкан Штаттардан дилевин турда-ла бодун ол чурттарың улустарының камгалакчызы кылдыр чарлатынары таарымчалыг бе мычаш деп, дүрүм өзүгээр айтыр болуп. Мурнуу-Чөөн Азияның улустары чүглө тайбыңны, национал хамаарышпас чорукту болгаш хосталганы күзеп турда, боттары кара туразында ол улустарың камгалакчылары болур дээр ролду боттарына алары канчаарга-даа эчпек эвес чөү бе?

Ам ол чаа агрессияны блокту тургузарының талазы-биле чажыт ажыл чоруп турарын билер болгай силер. Ол блок болза, колоннадыг өзүчүрүмнарны хевээр артырына сонуургалдыг болгаш оң түңнелинде

Азияга дайынны калбартырына белең күрүнелерни каттыштырар сорулгалыг.

Женева чөвүлел хуралы болза, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының сорулгалы Мурнуу-Чөөн Азияга дайынны калбартыр чорук-биле солурун күзеп турар ындыг байдалда эртип турар-дыр. Американың Каттышкан Штаттарының саылдар-хамаарылгалыг бөлүктөрүнүн сөөлүгү үениң иштинде аажок шуугаап, бижип, ам чогадып кылып турары чаа агрессия планнары олче апар чыдар.

Американың Каттышкан Штаттары сөөлүгү чылдарда индий-кыдат оолушкуннарге улам-на тыртылып, ында колоннадыг өзүчүрүмну, деткириңиң туржун ээлеп турар. Сөөлүгү каш чылдарың дургузунда Американың Каттышкан Штаттарының талазындан Францияга болгаш Франция-биле холооалыг индий-кыдат чазактарга сан-хөө талазы-биле көргүзүп келген ол дузаламчыныг дугаанында сан-медзелерни көргүзгө-ле четчир. Ол айтыргыны талазы-биле сөөлүгү чылдарга хамаарышкан чогуур сан-медзелер бо тур: 1952—1953 чылда—314 миллион доллар, 1953—1954 чылда—бир миллион ажыг доллар, ол болза, Индий-Кыдатта дайынга бүгү чарыгдалдарың барык 4/5 кезин болуп турар. 1954—1956 сан-хөө чылдында ол акшаландырышкынаар 1133 миллион долларга планнагынган. Ынчаарга хөгжүмүнү кым-на чагаан болду, ол кижик төлзөри билдиргиле болгай.

АКШ-тың талазындан өзүп турар ол төзөвилелдер кол нургулайында Индий-Кыдатта чоруп турар колоннадыг дайынны акшаландырынага кирип келген. Амгы үеде АКШ Индий-Кыдатта колоннадыг дайынга шуут кирип турар.

Чепсектерни, шериг материалдарың дужаарының, чөвүлөкчелериң, инструкторларың, тускай эртемниглерни болгаш оон-даа өскелерни чорударының хевирин-биле ам Индий-Кыдатта америк киржилге улам-на улагыдып турар, ынаангаш ол чорук Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарының оруунда кол моондах болуп турар. Оон туржук ол киржилге оорган болуп турар бүгү-ле уруктарың уламындан Индий-Кыдатта дайын чорудулгаларының хемчээлин калбартырына чедирип турар.

Айтыгын киржилге болза, Индий-Кыдатта бодунуң тергидээшкениң херек кырында доктадып тургузар дээр АКШ-тың чүткүлүнүг дугайы база херечилеп турар. Бир чурттуң колоннадыг тергидээшкени өске чурттуң колоннадыг тергидээшкени-биле солутунган тураун дээр анаа эвээш эвес чүлдөр кылдыганы.

Индий-Кыдат херектеринге АКШ-тың киржилгези он аныгыда боттарың хосталгалы болгаш хамаарышпас чоруу дээр демисежиң турар Индий-Кыдаттың улустарың Азияның өске улустары-биле үскүлештирер болгаш Азияның улустарының боттарының аразында үскүлештирер болуңу сорулгаларына ажылаар дээр күзөлдүң дугайы база херечилеп турар.

Ол бүгү болза, чөөн-чүкте база делегейлик чаа дайынныга күштөлгө белекел чоруу турарының дугайың херечилеп турар.

АКШ-тың күрүне секретары Брак Чөөн-чүкте ол америк планнарың ужурутканын тайылбырлавышаан, бо чылдың январь 13-те мынча деп медеглезин:

«Ол районда Каттышкан Штаттарың эрге-ажыктары стратегия талазы-биле алдыга, диттер кыдының ортукулуктары-биле аажок сырып холбаагы. Диттер кыдының ол ортукулуктары чогум утказы-биле алдыга ийн материка базалары болуп турар. Согу талада—дип-биле тудушкан Корея, муруну талада бистин идеген турарымыс ышкаш—Индий-Кыдатта. Оларның аразында ортукулук боттары — Япония, Рюкю, Окинава-биле кадым, Формоза, Филиппинер, Австралия болгаш Чаа Зеландия чыдар. АКШ ол районнарың тус буруу-биле айыл чок чорукту хандырар дугайында керээ шинчилиг кылдыр кылдынаман-даа болза, черле боттуп болгаш черле күштүг болуп турар кандыг-бир хевириниң дугуржушкуннары болуп турар.»

АКШ-тың стратегия планнары-биле сүрүшкен кижилер Индий-Кыдаттың улустарының азы ол районнуң өске-даа улустарының эргелерин болгаш салым-чолдарың канчал-даа сонуургавайы турары АКШ-тың күрүне секретарының ол медегтелинен илдең-дир. Өске талазы-биле алдыга, анаа дайынны калбартырың (Төңүзү 4-кү армыда).

ында кижилер кирер биче хаалганың тыртының дилей бээримге, сес-тос хире харлыг, акыр диштиг, кызыл чаактыг кара оол кээп ажыткаш: —Экин!—деп мендилээш, база гыртныштап кагды. —Экин! Чөтирдим, дунмам! Бажыңарга кирип болур бе? —Болур ийин... Авам, ачам ийне-дээ амыда барган, мында чок—деп, оол тайылбырлады. —А, бажыңда сенден өске кижик чок ышкажыл? —Чааскаан мен. Дөрт харлыг дунмам элде. —Сен бажың ээлеп турарың ол бе? —Чок... ам бир шак болгаш школага барып өөренир мен. Кичээлим ийги ээлчекте эгелээр. Дунмамга чыгып хеп аппарат бергеш, оон кээп дагаалар чөмгерип кааш, чоруур мен. —Ачаң чүү ажылдал? —Хову бригадасында. —А авач? —Дүгдө, пилорамада ыяш дилдирип турар. —Бо херим иштинде андарып каан черге чүңү тарыыр силер? —Дөө ийи беджик чалга—огурш, ооң бетинде бичи чалдарга согуна тарыыр бис. А оон өскезинге картошка тарыыр чер чүве. —Охай. Бо бичи-бичи чүңү кажалары боор, дунмам? —Дуу, уборная (арыглары бажың) бетинде ыяк кажаазы-дыр. Ооң бетинде дагаалар үгээ-дир. —Бажыңыңа кирээлем. —Чаа—дээш, оол херим иштин хылайтыр ширбиң каан кирезинде ле бажыңны бозага чадазың баарында хаак ширбиңте үлдүңнарын дүрбээш кирди. Мен база-ла ону дакпырлаваас аргам чок, көргүскөн чурумну эдерер алаар. Сарыг дозулуг шаланы кыдыгы

чүп каан. Дөрдө бичек бижик столунуң чанына сандай салгаш, оол мени «олурунар» деп чалады. Кудумчүже көргөн ийи сонганың бирээинде эрги хурек сакпында кызыл чекеттер бар, а бирээинде, шөйбөк ыяш хааржакта помидор олурткан, оозу сөөм чыгып үңүп келген болду. Черле сонганың ак көжегелери болгаш хеп азар черде шокар пөс көжегеде доозунугаш безин дөгбөш. Ийи демир орун бар-бир ак-көк будуктуг, доора чайгар-ширээ-кавай бар. Бир будунда катташты салган ийи шокар апталар тур. Чоокта чаа чугайлаан бажың иштин эргий көргөш: —Шугатуралаар четпезин бажың-лар аа?—дидим. —Чок, четкен. Авам мындаа штукатуралаалы дээрге, ачам чайын иштин ийи өрээл кылбышаан, харуң-д кылыр бис дээр чүве. —Шынап-ла ийи өрээл болур бажың-лар—деп, эр ээниң бодалын чүлдүлдүндүм. —Чунар бажыңга каа кирип турар силер?—деп, ол-ла ак хар дег орун-дежекче көргөш, айтырдым. —Мен школа чунар бажыңыңа чунуп турар мен. Авам, ачам чамдыкта бажыңыңа суг изиткеш чунар, а чамдыкта школа чунар бажыңыңа от салчып, суглажып берип тургаш, өөреникчилер чунган соонда кирип алыр. —А колхозта чок чүве бе? —Хуралга чугалажып-ла турар: «дажы чок», «пакы чок» диджит чыгып-ла турар улус эвесле, он. —Аван, ачаң колхозка кирер мурунда кандыг ажылдыг, хаяа чурттал чоран улзуул, билер сен бе? —База-ла өглүг, көжүп чоран. Эвээш малдыг, ол-ла. Мен безин билер мен. Бо бажыңга ам үш-ле чыл болдувус—деп, оол арай ыткан-даа чүве дег, шырай кызып харылааш, галстугун эде берди. III. —Оон, суурну өрү басып оларымга, крмшээ-даа чок, эжинде «бой-

ту хаал үезиниң» эеп-эптерзөн, хөлү-көлбөрзөн ыштык шывын дег самдар кара өг тип каан бажыңның шала ажиттыңык эжинде ыш бурулаан турарга, өөрт-даа бодал келгеш, кире бердим. —Бо бажыңда кижик бар ирги-бе? Чүү болу берген чоор! —Ох дадайым, бо бажыңыңмындаа кончуну!—деп, ынаар, бажыңның дал ортузунда изиг-демир чанында кижик имитилеңдей-дир. —Шынап-ла «кончук» бажың-дыр, экин!—деп, эргек үениң хирлиг кара холдары мени сегирип алгаш, чүшкүлап, карактарымыч хыл доорал уруп турган чүве ышкыч, ээгиң алган мендиледим. Буттарымыга бала илдиккен, оон кырында олуруп алдым. —Чүү мындагы ыштарың демирал, халагым!—дээш, шала ажиткан хаалганы бүрүн ажыткаш, изиг-демир иштинден чөлбөгөр кара чөдөңгү уштуп алгаш, демирниң халывын дуглапты. Чоорту ыш сегереп, бажыңның сонгалары ыглашкан характер дег көк-көк кылдыр көстүлдөп келди. Бежен хире харлыг, бажыңның дүгү шивиниң кара чаалы дег көстүр, дүктүг төң белинде баглап (ийи чениң берзеген, халайты салгылап) алган, бодунуң арнычың өрү көргүдөз оюшкак «кадыг» индиктерлиг кадай ышты-даа товайын, ынаар өгте салыр «серлиг» орун баарында, ширтек кырында сөөскөн данзазың соруп олурганы ам-на көрүп кагдым. —Өд чөвүрээлдеңг чөргөн эккеп урупкан кижик мен, ыңчангаш шору ыштаны берген-дир, харалаан—деп, ышка чанчыккан угбам мени кээргезин аяның чугаалады. —А берге-ле-дир! Силер канчал шыдап олурар силер?—деп, морзукту ыштаттарга, доран өлү бээрин бодал, чугааладым. —Бо-ла арбай, тараа хооруп, далган быжырып олурарга карак өөренип каар чүве-дир ийин.

С. САРЫГ-ООЛ.

Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузар дугайында

В. М. МОЛОТОВТУҢ медеглелиниң төнчүзү

Белеткеп турар ол америк стратегти планнар ол бүгү калбак-делгем районун улустарынын тайбың хөгжүдөзинге күштүг айымылды болдуруп турары илден-дир. Бодуңуң планнары боттаңдырарынын эрге-ажыктарына кайы-бир күрүнелерниң киржилгези-биле шериг блогун тургузары Каттышкан Штаттарга болдунар бе дээрзи ам-даа билдинмес, ынчал-ажок ол планнар Азияда колониалдыг өзү-чүрүмү бүгү-ле аргалар-биле деткир чүткүлдү боттарына шуут-ла ап турар.

III. ИНДИЙ-КЫДАТКА ТАЙБЫҢНЫ КАТАП ТУРГУЗАРЫНЧЕ ОРУК

Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарына илг бээри деп чүд? Ол сорулганы Женева чөвүлел хуралы Индий-Кыдатка дайын чорудулгаларын соксадыры өске талага кандыг-бир кажар дыш алышкыны болуп, кезинде барып ул тала ол дыш алышкыны Индий-Кыдатка дайыны калбартырыны белеткелине ажылаары күзээр ындыг уткалыг кылдыр билип черле шыда-вас. Чөвүлел хуралды сорулгазын Женева чөвүлел хуралы Индий-Кыдатка дайын чорудулгаларын дүрген соксадырын чедип алыр база оон-биле кадм Индий-Кыдаттың улустарынын национал хамаарышпас чорун болгаш демократтыг эргелерин хандырыныга хамаарыштыр дүрүм өзугар негелделерин хандырар ар-ганы бээр дугуржулганы чедип алыр журулук кылдыр билер керек.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлөөлериң баштыңы индий-кыдат айтырыгны таарыштырарына үндезини берип турар болгаш Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарын хандырып болур саналдарына маана кирген. Амга чедир-ле ол саналдары үндезин барымдаалыг шүгүмчүлээни-даа ол саналдарың кандыг-бир чүдүлери хүлээп алырынга чөпшээрелтигени-даа маана бис дынавадымыс.

Совет төлөөлериң санал-оңалы-биле алырга, ол саналдарың кол чүдү, бир эвес оларның эң чугула чүдүлери алыр болза, моң алаанда бо тур:

1. Франция Вьетнамның, а ол ышак Хкмерияң болгаш Патет-Лаоңуң тускай догунаашкыны база хамаарышпас чорун чүдүдүг деп көөрүн хандырар журулук.

Оон-биле кадм, Вьетнамның, Хкмерияң болгаш Патет-Лаоңуң девискеринден бүгү даштык шериг-лерин ийи талаларың аразында дугуруштунган хуусааларда үндүрериң дугайында дугуржулга чедип ал-дынар журулук.

2. Вьетнамга, Хкмерге, Патет-Лао-га бүгү-ниги хостуг соңгулдалар чорутунар журулук, оларның түнел-инде ол күрүлелер бүрүзүңе чак-гыс ай демократтыг чазактар тур-густанар.

Ол соңгулдаларың чорударынын мурнунда Вьетнамга, Хкмерге болгаш Патет-Лаога ийи талаларының төлөөлөкчилериниң консультативтиг конференциялары чымдыртынган база патриоттуг партияларын, бөлүктөриң болгаш хей-ниги органи-зацияларының хостуг ажыл-чорудулгазы хандыртынган турар журу-лук.

3. Вьетнамның Демократтыг Республиказының чазак, а ол ышак Хкмерияң болгаш Патет-Лаоңуң чазактары эки-тураңың принциптерин-ге үндөзүлөш, ол күрүнелериниң француз эвилелге кирериниң дугайында айтырыгы чугаалажып көө-рүңе беленин илередер журулук.

Оон аңгыда Вьетнамның, Хкмерия-ның, Патет-Лаоңуң чазактары ол күрүнелерде Францияның экономика-тиг болгаш культурулу соңуургалдары-ның барын чүдүдүгүнүп көөр болгаш дөң эргелериниң база боттарынын эрге-ажыктарының принциптеринге үндөзүлөш ол айтырыгы таарыштырар журулук.

4. Устүнде айтынган кемчелерни боттандырының, а ол ышак Вьетнамның Демократтыг Республи-казының төлөөлелинде көрдүңгөн өске-даа базымнарың чорударының мурнунда Индий-Кыдатка дайын чорудулгаларын соксадыр болгаш чо-гуур дугуржулгаларын чарар журу-лук, оларның күжү-биле Индий-Кы-датче дашкаартан чаз шериг кезек-терин, кандыг-даа боо-чөпсектерин болгаш өкч-кемчелерин кириериң долзуу-биле соксадыр хандыртын-ган турар журулук.

Женева чөвүлел хуралы Муриу-Чөөн Азияга дайыны калбартыры-ның ол агрессчи планнарынга боду-нуң удур хөдөлөр хүлээлгезин күү-седип болур бе дээш улур хары-салга анаа онаажып турар. Чүгө ол планнар шиттирлиг удур хөдөл-шиниң сорулгалы Индий-Кыдат-ка тайбыңны катап тургузары болуп турган болгаш булар артар Женева чөвүлел хуралының сорулгаларына тааржып турар.

Мээң санаам чүдүлдерден аңгы-да чамдык өске айтырыглар талазы-биле: туттурган шериглерни бот-боттарының аразына солдужарының дугайы; дайын үезинде өске тала-дан кадм ажылдажып турган кижилериниң истен сүрбөзүниң дугайы бол-гаш өске-даа чүдүлдерни дугуржу-п алыры эргежок чугула, үстүнде ай-тынган дөрт кол чүдүлдер политик-ка-даа, шериг-даа айтырыгының талазы-биле дугуржулгалары чедип алырынга ийи талаларың дүрүм өзугар күзөлдөриң чогуур кемчеге өөренип көөрү база эргежок чугу-ла.

Бир эвес ийи тала Индий-Кыдатка керек кырында быжыг, идегелди таңбаның тургузарыңе чогуур чүт-күлдү кылдыр болза, ол сорулгалар черле чедип алдынып болур.

Вьетнамның Демократтыг Республиказының саналдары Франсия-ны дугуржулга чедип алырыңе угаанар. Ол саналдар болза, чоңтуг чоруктуң болгаш ак сеткилдиң прин-циптерин бот-боттарының чүдүдү-гүнүп көөрүнүң өзүндөй үнүп тур-рар, оларга үндөзүлөш чаа, найы-ралдыг байдаларың Индий-Кыдат-ка болгаш Франсияның улустары-ның аразына тургузарың черле че-дип алдынып болур.

Ол саналдар колонизаторжу политикаңың тала-зачыларың, бир тээ олар эрги, өйү эртек чүдүлдер дээш халбактын-турар болганда, хандырып шыда-вайн берип болур. Индий-кыдат айты-рыг талазы-биле дугуржуп болур чогуур аргадан ойталавышаан, олар национал эрге-ажыктарга эвес, Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургуза-рыңе эвес, а дайыны калбарты-рыңе чүткүп турар даштык агресс-сия бүктөүртүң эрге-ажыктарыңа бараан болулар.

Бистиң бирги хуралымыска фран-цуз төлөөлөр Индий-кыдат айты-рыгны таарыштырар талазы-биле ботта-рының саналдарын кириген. Бо үе-ниң иштинде бис өске төлөөлериң саналдары-биле ышак француз төлөөлөкчү-лөрү билер болган бис.

Француз саналдарың четпес чү-дү болза, олар политиктиг айтыры-ларын шуут оюп каап турары болур. Ынчалза-даа, Индий-Кыдатка уза-мдыккан дайыны соксадырың бети-ле дээрге чамдык ындыг янылыг айтырыгының шиттирлээрден чарып болбазы кижи бүрүзүңе бил-динер болгай.

Француз төлөөлөкчү Лаоста бол-гаш Камбоджада калбарган нацио-нал-хосталгалыг демиселди чедир үнелөвейи турары илеретинген. Шы-нында, Индий-Кыдатка байдалдыг дугайында айтырыгың чүгө Вьет-намда болушкуннарже чүдү каап болбас.

Оон аңгыда француз төлөөлөкчү-лөр чөвүлел хуралга чедип алдынар дугуржулгаларың магадылалды-ның дугайың чугаалап турар. Бо талазы-биле француз төлөөлөкчү-лөр миңчаар чугаалаан:

«Ол дугуржулгаларың магадыла-лы Женева чөвүлел хуралының киржикчи күрүнелери хандырар. Кандыг-даа чөрүчү-үрөшкүн болза, тус-туста азы коллективтиг чүрүм-биле чогуур кемчелерин алыр со-рулгалыг кончуг дүрген консультат-цияны ол күрүнелерниң аразына болдуруп.»

Совет төлөөлөр ол саналдарга до-лузу-биле чөпшээржип шыда-вас. Ынчалзажок совет төлөөлөр бо чө-вүлел хуралга чедип алдынар ду-гуржулгалар Женева чөвүлел ху-ралының киржикчи күрүнелериниң та-лазында магадылалды алыр, а ол ышак ол дугуржулгаларың үрей бээр кандыг-даа таварылгада мага-дылалды киржикчилерниң аразы-нда консультативлар чорутунар дугайында француз санал принцип-

биле алырга ажыглатылып болур деп көрүп турар. Ол консультатив-ларның сорулгазы болза, дугуржул-галарың күзөлдөриң хандырар тала-зы-биле коллективтиг кемчелерин алыры болур журулук. Чөвүлел ху-ралды өске киржикчилери база француз төлөөлериң бо чугула са-налыңа боттарының хамаарылга-зын чугаалаары күзөңчиг-дир.

Вьетнамның Демократтыг Респу-бликазының төлөөлели дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дугуржулганың негелделерин боттан-дырары дээш контрольду чүгө үш күрүнелер бүрүзүнде дайылдажып турар талаларың төлөөлөкчилерин-ден тургустунган холушак комиссия чорударын баш бурунгаар көрүп ту-рарың талазы айттып турар. Оон-биле кадм төлөөлел улустар аразының кайы-бир органнарының талазында чогуур хайгааралды баш бурунгаар көрбөзүң оңзалап демделеп турар.

Бо айтырыг талазы-биле дугур-жулга чедип алыры чугула журу-дузалык болганда, совет төлөөлөр ол саналдарга немеле кириериң санал-дап турар. Дайын чорудулгаларың соксадыр дугайында дугуржулгалары-ның күзөлдөриң дээш хайгаарал ней-тралдыг чурттарың төлөөлөкчилер-инден тургустунган комиссияга даандыртынган турар дугайың ду-гуржулук апы болур-дыр. Ындыг комис-сияларын составын толарадарыңа ажыл эртнимес бергелер таварыш-пас журулук.

Анаа үндөзүлөш саналдарың ай-тынган сөзүңе моң алаанда немел-ден совет төлөөлөр кирип тур:

«Дайын чорудулгаларың соксадыр дугайында дугуржулгаларың негелде-лериң күзөлдөриң ийи талаларың иди көргүзөр сорулга-биле нейтра-лдыг чурттарың хайгаарал комиссия-зың тургузары дугуржулга баш бурунгаар көрдүңгөн турар журу-лук.»

Женева чөвүлел хуралы-биле хол-баштыр Индий-Кыдатка орукту шил-ди алыр дугайында чугула айтырыг Франсияны мурнунда туруп турар. Бир орук болза, Индий-Кыдатка дайыны үргүлчүлери болур. Ол орук француз национал эрге-ажык-тарны хандырыныга кандыг-даа эки чүе аазавайн, өзэниң агрессчи планнарың нүпүр-биле дайыны калбартырып болдулар. Өске орук болза, хамыктың мурнунда вьетнам улус-биле дугуржулганың чорудары болгаш Индий-Кыдатка дайыны дүрген соксадырың база тайбыңны тургузарын хандырар төлөөлө бо у-глангыга улам ынайгы базымнар бо-лур. Бо орук Франция биле Ин-дий-Кыдаттың улустарының аразы-га бот-боттарың билчир чорукту бол-гаш найыралдыг харылзааларың тургузары болдуруп болур.

Женева чөвүлел хуралы Индий-кыдат айтырыгы миңчаар тайбың таарыштырыныга идигни кылбыс-паан, ол дээш бүгү болдунар-ла кү-женишкенини кылдыр журулук.

Совет төлөөлөр мурнуңдагы ху-ралга британ төлөөлөкчилерниң салган бүгү айтырыгылар боттарының кан-чаар көрүп турары чугаалаар дээр-зи чугаажок. Ынчалза-даа керекти ол айтырыгларга чуу каггай, Ин-дий-Кыдатка болушкуннарны идип үндүргени шериг болгаш поли-тиктиг характерлиг айтырыгыларны оюп эртери таарышпас дээрзин ам безин чугаалаар керек.

Совет төлөөлөр Кыдат Улус Рес-публиканың төлөөлери ышак база-ла Вьетнамның Демократтыг Рес-публиказының төлөөлөкчилериниң кириген саналдарын улуг ужур-дузалы деп көрүп турар. Ол саналдарга бодуңуң эп-сеткил каттыжылгазы ол илередип турар болгаш ол санал-дарга бүгү эргежок чугула кичээней көргүстүңгөн турар дээрзинге идегеп турар. Оон-биле кадм, Женева чө-вүлел хуралы Индий-Кыдатка тай-быңны катап тургузарыңа керек кырында иди берип турар өске бү-гү саналдары көөр боор дээрзинге идегелди совет төлөөлөр илередип турар.

Индий-Кыдат айтырыгы, Индий-Кыдаттың улустарының национал эрге-ажыктарың чогууру-биле өөри-нип көрүп тургаш, таарыштыры чүгө Азияга тайбыңны быжылга-ларың херезне эвес харын бүгү-ниги тайбыңны быжылгаарың херезне чугула базым болур деп чүвени совет чазак барымдалап ту-рар.

Диең-Биен-Фулан балыглз-ганнары көжүрүп үндүрериниң ду-гайында айтырыгың талазы-биле дыңнадыгы хуралга дыңнаан. Оон соонда хурал Индий-Кыдатка тай-быңны катап тургузарының дугайында айтырыгың чугаалажырыңе кирген.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Секретариатының Дыңнады

ВЕНА. Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Секретариаты дараа-зында дыңнадыгы чарлаан.

Май 23—28-те Берлинге Тайбың-ның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң онза сессиязы болуп эртер.

Тайбыңны Бүгү-делегей Чөвүлели улустарың айыыл чок чоруунуң болгаш хамаарышпас чоруунуң дугайында, а ол ышакш атомнуг бол-гаш водородтуг чөпсектерин ажы-лаарың айыылы болдурубазыны чугулазың дугайында айтырыгы чугаалажыр.

Улустар аразыңың чугула айты-рыгың чөвүлээриң кошканды-ның өзүңга болгаш тайбыңны өзүңга таарыштырарда дузалар төлөөлө бүгү-делегейниң хей-ниги-тиги күзөлт-соруун ол илередер.

ФРЕДЕРИК ЖОЛНО-КЮРИ.

Париж. 1954 чылдың май 14. (СЭТА).

Польшада үлетпүрге болгаш көдээ ажыл-агыйга кадрлар белеткели

ВАРШАВА. Польшада профессиналдыг школаларың болгаш техникунарың четкини доктаамал өзүп турар, олар үлетпүрүн, көдээ ажыл-агыйның болгаш тудугунуң янзы-бүрү адырларыңа мергежилди ажылчыларны, техниктериң белет-кеп турар. Амгы үедө чуртта 900 ажыл профессиналдыг школалар база он-он ус-ларган училищелери чыл бүрүдө 100 муң хире мергежилди ажылчыларны доостуруп үндү-рүп турар. Польшада 950 техникум-нар база бар, мында 230 муң ажыл кижилер өөренип турар. Алды чыл планны баштайгы дөрт чылдарың дүргүзүндө профессиналдыг школа-лар 350 муң хире ажылчыларны, а техникумнар 150 муң хире техниктерни белеткеп үндүргөн. Профессиналдыг школалар 240 янзы-бүрү тус-кай эртемниң ажылчыларын, а техникумнар—барык 260 хире тус-кай эртемнигиң белеткеп турар.

Профессиналдыг школаларың четкини дайын сөвүдүңде чылдарда Силезияга онза өскөн. Бо чылтың Силезияда 270 муң ажыл профессиналдыг школаларга 72 муң хире оолдар болгаш кыстар өөренип турар. Дайын мурнуңдагы 1938—39 өөрдөйгө чылдында Силезияга чүгө 38 профессиналдыг школалар турган, анда 9 муң хире-ле өөреникчилерни белет-кеп турган. Хөмүр даш, металлургия, химия үлетпүрүңе болгаш үлетпүрүң өске-даа адырларыңа мергежилди ажылчыларны болгаш тускай эртемнигиң белеткеп үндү-рери дыка улуг кемчээлге четкен.

Польшаның Каттышкан ажылчы партиязының ийги сөөздүзи көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнигиң белеткеп турарың талазы-биле улуг сорулгаларың салган. Чаа өөрдөйгө чылдында көдээ ажыл-агый шко-лаларың четкини дыка калбарар. Ол школаларга өөреникчилерниң саны 1953 чыл-биле денээрге 40 ажыл муң кижилер дээр.

(СЭТА).

Италияның ажылчы чоннарының ажыл-соксадышкыны демиселпи

РИМ. Ажыл-төлөвирин улгаттыра-ды дээш, күш-ажыл дугуржулгалары чартыры дээш ажылчы чоннары-ның демиселиң бүгү чуртта кал-барып турарың «Унига» солун медег-лел турар.

Майнык 13-те Римге ажылчы чон-нар 24 шактыг ажыл соксадышкыны чарлаанар. «Хостуг проф-эвилелерниң италия конфедерациязы» болгаш социал-демократтык «италия күш-ажыл эвилелиниң» удурткучуларың штрейкбреества-га кыйгыры болгаш будаудуг элдериниң талазында кадм-дошкун аажылалдарың кыжанышкыны бар турза-даа, Римниң 150 муң ажылчы чоннарыңда 135 муң кижилер ажыл-соксадышкыныга киришкен. Ажылчы чоннарың сырдык каттыжышкыны чоруу моон сонгаар ажыл төлөвирин улгаттырының күсели-биле авасаның төлөп берэриңе чөпшээрелиң бээринге үлетпүрүң 7 компанияларын албадан.

Ол ышакш Неаполь болгаш Кре-монга жокулдарың машина ту-душкун үлетпүрүнүң ажылчы чон-нары, Болоньяның металлургия болгаш Можева, Форли, Парма, Турин болгаш Милан жокулдарың ажылчы чоннары ол хун 24 шак дур-гузунда ажыл соксатканар. (СЭТА).

Совет балет артистериниң Парижте үнүп чорукканы

ПАРИЖ. Парижге чеде берген турган советтиң балет артистериниң бөлүүн Ланьельдиң чазак анаа ойнаарын чөпшээрээни-биле олар май 15-те Францияның найысалалы катгаш чорупканнар.

Парижте үнүп чоруунуң мур-нунда совет артистер бөлүүнүң удур-тукчу М. И. Чулаки парлалга кон-ференциязыга моң алаанда медег-лелди кылган.

«Францияның «Комеди Франсез» театрының артистериниң Москвага болгаш Ленинградка чоразыңга хары кылдыр француз чазактың ча-лааның өзугар Францияга келген советтиң балет артистери совет балеттиң чешишкенири-биле, Фран-сияның хамаатыларың таныштырар болалдыг турганар. Французтар балетти бедни-биле үнелеп турар бол-гаш совет балеттиң моң мурнуңдагы көргүзүлгелеринге улуг соңуургалды көргүскени бистер билер бис.

Ынчанга совет артистер боттары-ның уран-чүлүн көргүзөр дээш улуг күзөлт-биле белеткенер. Француз артистер Совет Эвилелиңе өөрүш-күдүг хүндүлелди алган болгаш оларның гастролю чорударыңа янзы-бүрү кичээниң болгаш дузал-ламчылары оларга көргүскени бил-дингир болгай. Ынчалза-даа советтиң балетиниң көргүзүшкүни то-даргай эвес хуусааже француз чазак-тың ийи удаа сонгаарлатканы биске билдингир апарган, а ам келгеш бот-туг деп санаар аргажок чылдак как-

каш ол көргүзүлгелерни шуут сокса-дып турар-дыр.

Советтиң балет артистериниң гас-тролюнуң талазы-биле француз ча-зактың күзөңчиг эвес туружу өө-ренип көргөш, совет артистери Франциядан кыйгыртыр дугайында Совет чазак шиттир үндүргөн. Ынчанга совет балеттиң көргү-зүлгелериниң болдунайы барганы совет таланың буруузу эвес болган болгаш Францияның найысалалың чурттакчыларың калбак массала-рың улуг соңуургалы хандыртын-май артак.

Бистиң чуртарымыстың аразында сепиң эгелеп турган культурулук харылзаага ол чорук каражаны таварыштырган.

Бистиң көргүзүлгелерини мезиң демделгезин чылдагааннар-биле соксаткан турза-даа, совет артистер Парижге француз хамаатыларың талазында кичээнигил хүндүлелди болгаш найыралдыг байдалды хей сангы илерешкениңерге ужурашканнар. Совет артистер оларга боттарының ийги байырын дамчыдып турлар.

Ле-Бурже аэродромуна совет артистери СССР-ниң элчин чериниң ажылдакчылары, «Франция—СССР» ассоциациязының Национал бозорук кижигүнери, ВКТ-ның чингине секретары Аллен Ле Леап, хей сангы профэвилелериниң болгаш хей-нигиңиң ажылдакчылары, а ол ышак хей-нигиңиң төлөөлери үдээн нер. (СЭТА).

Францияның ажылчы чоннарының Женевада барган төлөөлери Индий-Кыдатка тайбыңны катап тургузарын негеп турар

ЖЕНЕВА. Франциядан келген тө-лөөлөр, оң иштинде Индий-Кыдатка ис чок чиккен болгаш туттурган француз шериглериниң өг-бүчелериниң, Витри хоорайның ажылчыларының болгаш албан-жаакчылары-ның, Сената Ивра хоорайның чурт-такчыларының, Ла-Фола болгаш Ла-Гарена хоорайларың демирорукчуларының төлөөлери Женева чөвүлел хуралында совет төлөөлөргө май 14-те чоруйанар.

Ол төлөөлөр Индий-Кыдатка тай-быңны катап тургузарыңа француз улустуң тура-соруктуун илередири-биле Женевага чедип келгенер.

Витра хоорайның ажылчы, албан-жаакчыларының төлөөлери 15 кижилер составыг болуп алгаш келгенер. Төлөөлериң кижигүнери социал байдалдарының политиктиг үзөт-бодалдарың талазы-биле янзы-бү-рү кижилер болур. Оларның аразында ажылчылар, инженерлер, социалыктер, коммунистер болгаш МРП партияның кижигүнери бар. Ол төлөөлериң бирээзи Рионидең медеглээниң өзугар алырга, «Амгы үедө Бидонуң норудуп турары, чугаалажылгы саададып турар по-литикага французтар дыка дүррөп турар. Француз херезженер эвилелиниң төлөөлөкчизи Пишера болгаш төлөөлериң өске-даа кижигүнери база ынчаар чугаалаанар. Витра хоорайның төлөөлери оларны чорук-кан французтарны мурнуңда чөвүлел хуралда Францияның төлөөлери-ниң кижигүнеринге медеглел кылы-ры орадлашканнар, ынчалза-даа тө-лөөлериң кижигүнери четче эвес деп чылдак каккаш, француз тө-лөөлөр ол медеглелди хүлээп албаан-нар.

Витра хоорайның тайбың чөвүлелиниң, ол хоорайның демир-орук мастерскайларының тайбың комите-диниң, «Дешерон» деп будаудуге чериниң ажылчыларының, Витра хоорайның херезженер эвилелиниң медеглелдериниң болгаш кыйгыр-ларының хоолгалары, хоорайның коммунал ажыл-агый ажылчылары-ның профэвилелиниң резолюциязы-ның хоолгазың төлөөлөр дамчыдып бергенер.

Женева чөвүлел хуралының төлө-лөргө, эң алыңгы француз төлө-лөргө чоруткан ол бүгү медеглелдер-

де болгаш резолюцияларда Индий-Кыдатка дайыны доран соксады-рын ажылчы чоннар негеп турар болгаш СССР-биле Францияның аразында найыралдыг харылзаалары-ның тургузарың кыйгыртыр.

Индий-Кыдатка дайыңа ис чок чиккен болгаш туттурган француз шериглериниң өг-бүчелериниң төлө-лери Женева чөвүлел хуралында совет төлөөлериң адынга чагаа би-жээң. Шак ындыг чагаалары ол төлөөлөр чөвүлел хуралда кирип турар бүгү улуг күрүнелерниң төлө-лөргө болгаш Вьетнамның Демок-раттыг Республиказының төлө-лөргө дамчыдып бергенер. Тайбың дүрген чедип алыр болгаш тут-турган шериглерниң солкулгазы чорударын чедип алыр керекте тус-тус күрүнелерниң төлөөлери боттарының чагаай сеткили илереткен турары-ңе күзөлдү ол чагаада эзин-биле илереткен.

Сената Ивра хоорайны чурттакчыларының Женева чөвүлел хура-лында француз төлөөлериң башты-ның адынга бижээң чагазында чугаалап турары болза: «Биктер кү-женишкенини-даа, үскүленишкени-нерниң калбарышкыны-даа күзө-вейи турар бис.

Бистиң үнүвүстү, чөвүлел хура-дан чагаай түңнелди маңап турар Францияда болгаш бүгү делегейде миллион-миллион шычы кижилер-ниң үнеринге каттыштыр хүлээп алырын улуг-биле илдедиңис.»

Демирорукчуларың төлөөлери 1300 кижиниң ады-биле бижитинген негеледе бижитки тыяккан. Индий-Кыдатка отту доран соксадыр ар-ганы Женеваңиң анаа берип турарын ажылгаары ол бижиң француз ча-зактан негеп турар. «Өскөңчиг эрге-ажымың нүпүр-биле бистиң чурту-вусту хоозуралдып турар ол дайыны соксадыры демирорукчулар Фран-сияны бүгү чону-биле кады негеп турар»—деп ол бижитке мугаалап турар.

Устүнде медеглел чугаалаан тө-лөөлериң чөвүлел хуралда кирип турар чурттарың элээн каш төлө-лери, оон иштинде Кыдат Улус Рес-публиканың, Корея Улус-Демократ-тыг Республиказың болгаш Вьет-намның Демократтыг Республиказы-ның төлөөлери хүлээп алгалаан. (СЭТА).

(СЭТА).

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың май 20-де үнгөн № 101 (3038) «Шын» солунуң 3—4 ар-чы-нарында «Индий-Кыдатка тайбыңны

катап тургузар дугайында» В. М. Молотовтуң медеглелин май 14-те кылдыр чазап номчуур.